

ประเสริฐ จันทน์หอม: วิวัฒนาการสถาปัตยกรรมเจดีย์ ในสมัยสุโขทัย

(THE EVOLUTION OF CHEDI ARCHITECTURE IN SUKHOTHAI PERIOD)

อ.ที่ปรึกษา: อ.ดร.สัญญา หมายมั่น; 450 หน้า. ISBN 974-637-614-4

จากการศึกษาเรื่องวิวัฒนาการเจดีย์ประธานสมัยสุโขทัย พบว่ากระแสการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สังคม และศาสนา มีผลกระทบต่อรูปแบบของเจดีย์ โดยเฉพาะกระแสแนวคิดของการเผยแพร่ศาสนาในแต่ละยุค และ หลักธรรมที่ชนชั้นปกครองมาเผยแพร่ในสังคมอันแสดงถึงความต้องการในเชิงศิลปกรรมและคุณธรรมในแต่ละยุคสมัย ของสังคมชาวสุโขทัย มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของรูปแบบเจดีย์มาโดยตลอด

พระสถูปเจดีย์ประธานสมัยสุโขทัยถูกสร้างขึ้นอย่างมีแบบแผน และมีระบบการใช้สัญลักษณ์แทนความหมายร่วมกันแทบทุกองค์ บนพื้นฐานของระบบแนวความคิดจักรวาลวิทยาแบบพุทธ ส่วนใหญ่มีต้นกำเนิดแนวคิดมาจากคัมภีร์อรรถกถาที่แต่งในลังกาและพุกาม คัมภีร์เหล่านี้ถูกเรียบเรียงขึ้นใหม่ให้เห็นภาพพจน์และจักรวาลวิทยา ในพระคัมภีร์ของชาวสุโขทัยใน "คัมภีร์ไตรภูมิพระร่วง" ที่เรียบเรียงขึ้นโดยพระมหาธรรมราชาลิไทย พระสถูปเจดีย์สมัยสุโขทัยเป็นภาพจำลองของจักรวาลวิทยาในพระคัมภีร์ของชาวสุโขทัย ด้วยกลวิธีทางสถาปัตยกรรม ผ่านระเบียบแนวความคิด ระบบสัญลักษณ์และแบบแผนพิธีกรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกผู้พบเห็นให้ระลึกถึงคำสอนหรือหลักธรรมที่เป็นรากฐานและเป็นที่ยอมรับของสังคม หลักธรรมเหล่านี้ถูกนำเสนอผ่านตำนาน, ความเชื่อ, ปาฏิหาริย์ ซึ่งรวมกันอยู่บนแนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยา คติความเชื่อเรื่องจักรวาลวิทยาทั้งหลาย ได้ถูกสรุปให้เห็นเป็นรูปธรรมเชิงประจักษ์อย่างย่ออยู่บนผนังและรูปปั้นของพระสถูปเจดีย์ประธาน พระสถูปเจดีย์ประธานอาจถูกเปรียบเทียบเป็นตัวแทนของพระพุทธองค์หรือสัญลักษณ์แทนศูนย์กลางจักรวาลในสมัยสุโขทัย เพราะมีพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าบรรจุอยู่ภายใน อาจกล่าวได้ว่า ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นองค์พุทธะและเห็นองค์เจดีย์ประธาน

แนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยานั้น เป็นพื้นฐานของระบบความคิดของพุทธศาสนา และเป็นแก่นความคิดของพระพุทธศาสนาในบริบทสังคมชาวสุโขทัยสมัยนั้น เพื่อต้องการแสดงถึงความเป็นอนัตตาของจักรวาล และสรรพสิ่ง โดยระบบกลไกของจักรวาลและสรรพสิ่งนั้น อยู่ภายใต้แก่นคำสอนเรื่องอนัตตาตามหลักธาตุ, อายตนะ, ปฏิจจสมุปบาท และฐานะอฐานะ เหล่านี้เป็นแก่นสำคัญในการอธิบายความหมายและความเป็นไปของจักรวาล ระบบจักรวาล และสรรพสิ่งในทุกแห่งทุกมุม

ภาควิชา สถาปัตยกรรมศาสตร์
สาขาวิชา สถาปัตยกรรม
ปีการศึกษา 2540

ลายมือชื่อนิสิต ประเสริฐ จันทน์หอม
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม